

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ДОБРОСКОК АНДРІЙ ЮРІЙОВИЧ

УДК 343.915: 343.911

**КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ТА ЗАПОБІГАННЯ ВАНДАЛІЗМУ В УКРАЇНІ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник доктор юридичних наук, доцент
Мозоль Станіслав Анатолійович,
Національна академія внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук
Небитов Андрій Анатолійович,
Головне управління Національної поліції в Київській області,
начальник

кандидат юридичних наук
Ткаченко Ірина Михайлівна,
Кропивницький відділ поліції Головного управління Національної поліції в
Кіровоградській області,
старший слідчий слідчого відділення

Захист відбудеться 02 жовтня 2019 р. о 10⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої
ради Д 26.007.03 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035,
м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії
внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

Автореферат розісланий 30 серпня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Г. Братель

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вандалізм є надзвичайно складною формою девіантної деструктивної поведінки, яка існувала на всіх етапах розвитку суспільства та була притаманна всім типам соціальних культур. У сучасному світі проблема вандалізму не втратила своєї актуальності, навпаки, набула нових форм вираження. Вандалізм проник практично в усі сфери суспільних відносин, торкнувся всіх прошарків суспільства, розширивши таким чином свою правову природу та вийшовши за межі традиційного юридичного тлумачення. Збільшення кількості актів вандалізму, їхня жорстокість і цинізм набувають суспільного резонансу, а матеріальні збитки, яких завдають вандали, з кожним роком відчутно зростають. Так, на тлі загального зниження рівня злочинності за останні п'ять років (на 8 %), відмічається суттєве зростання кількості зареєстрованих випадків учинення наруги над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого (ст. 297 КК України) як одного з найбільш поширених різновидів вандалізму (більш як на 20 %) ¹. Таким чином, є всі підстави стверджувати, що в сучасних суспільно-політичних умовах вандалізм набув ознак небезпечної соціальної хвороби, яка становить серйозну загрозу для національної безпеки країни, а отже, вимагає невідкладного державного реагування. На суттєвому підвищенні суспільної небезпечності вандалізму наголошують також опитані респонденти (55 % працівників територіальних органів Національної поліції та 62 % громадян).

Попри очевидну шкоду, якої завдають вандаліські діяння, керівництво країни не приділяє належної уваги проблемам всебічної оцінки стану й тенденцій поширення вандалізму, а також розробленню та впровадженню ефективних механізмів запобігання злочинам вандаліської спрямованості. Традиційні форми та методи впливу на осіб, які їх учинили, з огляду на об'єктивні й суб'єктивні причини, втратили свою актуальність, морально застаріли та не сприяють бажаному результату. Натомість новітні, більш ефективні, методи й технології запобігання вандалізму практично не впроваджуються, а їх розробка – не фінансується.

Протидія вандалізму нині обмежується переважно правовим впливом, який передбачає притягнення до відповідальності за протиправні дії вандаліського характеру та застосування до винних осіб відповідних каральних санкцій (хоча й ця сфера означена численними проблемами). Водночас поза увагою залишається мотиваційна сфера вандаліської поведінки, а також система об'єктивних і суб'єктивних детермінант, які її обумовлюють. Такий невиважений підхід суттєво знижує ефективність заходів протидії вандалізму й позбавляє їх необхідного профілактичного та запобіжного ефекту. Практика переконує, що саме профілактичні заходи є найбільш ефективним елементом запобіжного механізму. Натомість санкції, навпаки, посилюють вияв агресії та соціального протесту.

¹ Основні показники роботи органів досудового слідства прокуратури України. *Генеральна прокуратура України* : [сайт]. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=104402#.

Таким чином, дослідження сутності та правової природи сучасного вандалізму, визначення його мотиваційного підґрунтя, підстав криміналізації, висвітлення його стану й тенденцій, характеристика осіб, які вчиняють злочини вандалізму спрямованості, а також визначення детермінант учинення вандалізму – це не просто актуальні напрями наукового аналізу, а практичний соціальний запит, задоволення якого є передумовою розроблення та впровадження ефективного механізму запобігання вандалізму.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що на відміну від зарубіжних країн, де вандалізм визнається кримінально караним діянням і всебічно досліджується науковцями з різних галузей юридичних знань (кримінального права, кримінології, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, юридичної психології тощо), в Україні ця проблема на сьогодні залишається практично невивченою. Проте на питання запобігання вандалізму певною мірою звернули увагу у своїх працях А. Абдуллаєв, О. Александренко, Ю. Александров, Ю. Антонян, О. Бандурка, В. Василевич, Н. Веселовська, П. Воробей, Н. Горб, І. Даньшин, С. Денисов, О. Джужа, В. Дзюба, А. Закалюк, В. Захаревський, А. Зелінський, І. Карпець, І. Ковтонюк, О. Колб, І. Копотун, М. Коржанський, М. Корнієнко, О. Костенко, А. Крикунов, В. Кудрявцев, О. Кузнецов, В. Кузнецов, А. Ландіна, В. Максимова, М. Мельник, А. Небитов, В. Осадчий, Л. Ростомян, А. Савченко, Д. Сафонов, О. Таран, О. Тихонова, Л. Філіппова, М. Хавронюк, Е. Харіна, В. Шакун, В. Шурухнов та інші.

Не применшуючи наукової цінності здобутків вказаних учених, слід констатувати, що комплексного дослідження запобігання вандалізму у вітчизняній науці не проводилося. Зокрема, на сьогодні практично недослідженими залишаються більшість питань, що пов'язані з визначенням мотивів вандалізму поведінки, способів і зовнішніх форм вираження вандалізму, детермінант, які обумовлюють учинення злочинів вандалізму спрямованості, механізму формування цієї девіації, заходів щодо її запобігання тощо. Викладене вище підтверджує актуальність обраної теми дисертації, а також обумовлює необхідність і практичну значущість здійснення комплексної кримінологічної характеристики вандалізму, що дозволить розробити дієві способи запобігання йому, а також упровадити ефективні методи корекційної та профілактичної роботи з особами, які схильні до вчинення злочинів вандалізму спрямованості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є пріоритетною в галузі вдосконалення кримінального права та відповідає Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, Переліку пріоритетних тематичних напрямків наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942, а також Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України № 275/2015). Зміст і ключові положення роботи відповідають законам України «Про захист суспільної

моралі», «Про культуру», «Про охорону культурної спадщини», «Про поховання та похоронну справу», а також спрямовані на реалізацію Рекомендацій парламентських слухань на тему «Стан, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини в Україні» від 14 травня 2019 року.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 26 лютого 2013 р. (протокол № 2) та включено до переліку тем дисертаційних досліджень НАПрН України (реєстр. № 1005, 2013 р.).

Мета і задачі дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів, узагальнення положень національного законодавства, практики роботи правоохоронних органів і позитивного зарубіжного досвіду здійснити комплексну кримінологічну характеристику вандалізму, на основі чого сформулювати теоретичні висновки й науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності заходів щодо його запобігання.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *задачі*:

- з'ясувати сутність і правову природу вандалізму як об'єкта кримінологічного дослідження, визначити його поняття та характерні ознаки;
- систематизувати й проаналізувати мотиви сучасного вандалізму;
- здійснити класифікацію вандалізму за різноманітними критеріями;
- сформувати систему кримінально караних виявів вандалізму, а також обґрунтувати підстави його криміналізації;
- вивчити сучасний стан, динаміку і тенденції вандалізму в Україні;
- здійснити кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють злочини вандалізму спрямованості;
- визначити й узагальнити основні детермінанти, що впливають на вчинення вандалізму в Україні;
- обґрунтувати основні напрями запобігання вандалізму в Україні та визначити шляхи підвищення ефективності протидії злочинам вандалізму спрямованості з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері охорони об'єктів, які мають історичну, культурну, релігійну, археологічну, художню та іншу цінність, а також у процесі реалізації заходів щодо запобігання вандалізму.

Предмет дослідження – кримінологічна характеристика та запобігання вандалізму в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й забезпечення наукової обґрунтованості одержаних результатів застосовано низку загальних і спеціальних методів наукового пізнання, комплексний підхід до застосування яких дав змогу всебічно дослідити об'єкт і предмет дослідження, а також виконати поставлені завдання.

Загальні методи наукового пізнання (узагальнення, абстрагування, аналіз, синтез, порівняння, дедукція, індукція, моделювання, сходження від абстрактного до конкретного, системний, структурно-діяльнісний підхід та інші), а також *діалектичний метод* використано на всіх етапах наукового

дослідження, що дало змогу проаналізувати вандалізм у єдності його соціального змісту та юридичної форми; розглянути вандалізм крізь призму різноманітних підходів до дослідження його сутнісних характеристик і мотиваційного підґрунтя; визначити тенденції та закономірності розвитку зазначеної девіації в сучасних суспільно-політичних умовах; об'єктивно оцінити ефективність заходів, спрямованих на боротьбу з вандалізмом і запобігання йому тощо (розділи 1–3).

На окремих етапах наукового дослідження застосовано спеціальні методи наукового пізнання: *системно-структурний метод* дав змогу розкрити багатогранний і поліструктурний характер вандалізму (розділ 1), а також детально проаналізувати всі рівні його профілактики (підрозділ 3.2); *структурно-функціональний метод* уможливив висвітлення основних повноважень суб'єктів запобігання вандалізму (підрозділ 3.2); *логіко-семантичний метод* дозволив з'ясувати логіко-методологічні принципи побудови основних дефініцій і поглибити понятійно-категоріальний апарат (підрозділи 1.1, 3.2); *методи класифікації та групування* застосовано в межах встановлення основних ознак вандалізму (підрозділ 1.1), дослідження основних мотивів вандалістичної поведінки (підрозділ 2.2), класифікації вандалізму за різноманітними критеріями (підрозділ 1.3), визначення системи злочинів вандалістичної спрямованості (підрозділ 2.1), узагальнення основних детермінант учинення вандалізму (підрозділ 3.1), встановлення основних напрямів його профілактики (підрозділ 3.2); *порівняльно-правовий метод* дав змогу узагальнити зарубіжний досвід запобігання вандалізму та визначити найбільш перспективні напрями його імплементації в національну правову систему (підрозділи 2.1, 3.2); *історико-правовий метод* слугував підґрунтям дослідження історії криміналізації злочинів вандалістичної спрямованості (підрозділ 2.1); *формально-юридичний метод* у комплексі з *методами документального та логічного аналізу* сприяв усебічному аналізу сучасного стану й особливостей нормативно-правового регулювання профілактики вандалізму, виявленню наявних законодавчих прогалин і колізій (підрозділ 3.1), а також розробленню рекомендацій, спрямованих на їх усунення (підрозділ 3.2); *методи моделювання та прогнозування* використано в межах розроблення пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення системи загальносоціальних, спеціальних та індивідуальних заходів профілактики вандалізму (підрозділ 3.2); *статистичні методи* дозволили з'ясувати сучасний стан і тенденції вандалізму в Україні (підрозділ 2.2), а також окреслити типовий портрет вандала (підрозділ 2.3); *соціологічні методи* застосовано для проведення анкетування з метою встановлення сучасних форм і різновидів вандалізму, аналізу правозастосовної практики та визначення найбільш ефективних заходів профілактики вандалізму (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становили статистичні звіти про кримінальні правопорушення за 2014–2018 роки; про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, за 2016–2018 роки; аналітичні матеріали Національної поліції України та Генеральної прокуратури України; матеріали кримінальних

провадженнь за 2014–2018 роки за ст. 178, 179, 180, 252, 297, 298, 298-1, 338, 432, 436-1 КК України; зведені дані анкетування 800 респондентів, зокрема 300 працівників територіальних органів Національної поліції України та 500 громадян.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що це одне з перших в українській кримінологічній науці комплексне наукове дослідження, у якому надано кримінологічну характеристику вандалізму, визначено детермінанти вчинення злочинів вандалльної спрямованості, а також здійснено спробу обґрунтувати найбільш перспективні шляхи підвищення ефективності механізму запобігання таким злочинам. Основні наукові положення, висновки та пропозиції, які були сформульовані в процесі виконання поставлених завдань і становлять наукову новизну дослідження, полягають у такому:

вперше:

- обґрунтовано необхідність дослідження вандалізму як одного з різновидів антисоціальної девіантної поведінки, що залежно від конкретних умов та обставин може набувати вигляду як делінквентної, так і кримінальної (злочинної) поведінки;

- сформульовано авторське визначення дефініції «злочини вандалльної спрямованості» для позначення кримінально караних діянь, які містять ознаки вандалізму, а також обґрунтовано багаторівневу систему таких злочинів, до якої включено: по-перше, кримінально карані діяння, які необхідно кваліфікувати як акти вандалльної поведінки; по-друге, кримінально карані діяння, у формі яких можуть виявлятися акти вандалльної поведінки;

- доведено необхідність і практичну значущість внесення змін і доповнень до КК України щодо встановлення кримінальної відповідальності за вандалізм та КУпАП щодо закріплення адміністративної відповідальності за дрібний вандалізм;

- обґрунтовано доцільність розроблення та забезпечення реалізації державної програми запобігання вандалізму, яка повинна мати довготривалий і комплексний характер, запропоновано приблизну структуру такої програми;

- визначено найбільш перспективні заходи загальносоціальної, спеціальної та індивідуальної профілактики вандалізму, які систематизовано в окремі підгрупи, що відповідають основним напрямам запобігання вандалізму, а також урахують динаміку та тенденції його поширення в сучасних умовах;

удосконалено:

- авторську дефініцію вандалізму як різновиду девіантної, деструктивної (руйнівної) поведінки, що означена підвищеним рівнем агресивності, є виявом безпідставної (безглуздої) поведінки, має насильницький, умисний характер і специфічний об'єкт посягання;

- розуміння мотиваційної сфери вандалізму, у межах якої найбільш чітко виявляються такі мотиви вандалльної поведінки: користь, хуліганські спонукання, ідеологічні мотиви, помста, злість, нудьга, цікавість, самоствердження, егоїстичні спонукання, протест, маніпуляція та сексуальні мотиви;

– класифікацію вандалізму за такими критеріями: домінуючий мотив, предмет посягання, форма вираження, спосіб учинення, характер протиправної поведінки, спрямованість протиправної поведінки, характер заподіяної шкоди, правові наслідки заподіяної шкоди, ступінь усвідомленості, суб'єктивна оцінка протиправної поведінки безпосередньо вандалом і ставлення до неї інших осіб, нормативне врегулювання, суб'єкт вандалізму, кількість учасників акту вандалізму, час учинення;

– розуміння системи ознак, які характеризують наругу як особливу форму вандалізму, а також класифікацію таких ознак на дві групи – об'єктивні та суб'єктивні;

– визначення таких дефініцій, як «запобігання вандалізму», «загальносоціальна профілактика вандалізму», «спеціальна профілактика вандалізму», «індивідуальна профілактика вандалізму» «методи переконання», «методи примусу»;

дістало подальший розвиток:

– дослідження основних ознак девіантної поведінки та її різновидів, серед яких вирізняються аутодеструктивна (саморуйнівна), асоціальна (аморальна) й антисоціальна (делінквентна та кримінальна) поведінка;

– визначення критеріїв розмежування: по-перше, вандалізму, учиненого з корисливих мотивів і з хуліганських мотивів; по-друге, таких самостійних форм вандалізму, як знищення, пошкодження та руйнування; по-третє, таких самостійних форм вандалізму, як наруга й осквернення; по-четверте, таких самостійних критеріїв класифікації вандалізму, як форма вчинення злочину та спосіб учинення злочину;

– визначення структури особи вандала, у межах якої пропонується виділяти такі основні групи ознак: біофізіологічні, соціально-демографічні, соціально-рольові, кримінально-правові та морально-психологічні;

– характеристика індивідуальної профілактики вандалізму, зокрема визначення її основних ознак (особистісний, індивідуальний, диференційований, цілеспрямований, системний та комплексний характер), мети (встановлення осіб, які найбільш схильні до деструктивної, руйнівної поведінки агресивного, насильницького характеру, виявлення безпосередніх причин, які обумовлюють таку поведінку, а також вжиття заходів щодо нейтралізації таких причин і здійснення корегуючого впливу на цих осіб) та завдань (виявлення осіб, які схильні до вандалізму; безперервний нагляд і контроль за поведінкою таких осіб; вибір і застосування до таких осіб найбільш доцільних та ефективних запобіжних заходів; виявлення середовищних та індивідуальних детермінант вандалізму; вибір і застосування найбільш доцільних та ефективних заходів нейтралізації виявлених детермінант; закріплення позитивних результатів індивідуального профілактичного впливу).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в результаті дослідження наукові положення, узагальнення, висновки й рекомендації мають як теоретичне, так і прикладне значення та використовуються у:

– *нормотворчій діяльності* – під час розроблення нових і внесення змін до нормативно-правових актів, що визначають концептуальні засади запобігання вандалізму (акт впровадження Інституту законодавства Верховної Ради України від 28 грудня 2018 р. № 22/601-1-15);

– *правозастосовній діяльності* – у процесі вдосконалення практичної діяльності суб'єктів, на яких покладається реалізація заходів запобігання вандалізму, їх взаємодії між собою та з громадськістю (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 16 січня 2019 р.);

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшого розвитку кримінологічної теорії з метою поглиблення теоретичного розроблення питань, пов'язаних із кримінологічною характеристикою вандалізму, а також проведення комплексних досліджень проблем профілактики злочинів, що посягають на громадський порядок і суспільну мораль (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15 квітня 2019 р.);

– *освітньому процесі* – під час розроблення навчальних програм з підготовки та підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій з питань профілактики злочинів, а також викладання таких навчальних дисциплін і спецкурсів, як «Кримінологія», «Кримінологія та профілактика злочинів», «Кримінальне право», «Особливості кваліфікації окремих видів злочинів», «Актуальні проблеми кримінального права» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 13 червня 2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації висновки й положення, що становлять її новизну, розроблені автором особисто. Для обґрунтування окремих найважливіших положень дослідження використано фундаментальні та прикладні праці вчених, на що є відповідні посилання.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки було оприлюднено на міжнародних конференціях, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція «Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні» (м. Харків, 15–16 липня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, Україна, 12–13 серпня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Харків, 3–4 березня 2017 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 9–10 березня 2018 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 8–9 червня 2018 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Львів, 25–26 січня 2019 р.).

Публікації. Теоретичні положення та практичні рекомендації, обґрунтовані в дисертації, відображено у 12 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей, опублікованих у наукових фахових виданнях, одна стаття в

науковому періодичному виданні іншої держави (Словацька Республіка) та шість – тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (193 найменувань на 17 сторінках) та 5 додатків на 58 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 325 сторінок, обсяг основного тексту дисертації – 233 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, розкрито зміст і стан наукового опрацювання проблеми, її значущість, зв'язок з науковими програмами, планами, визначено об'єкт, предмет і методологію дослідження, його мету й задачі, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, надано відомості про їх апробацію й публікації.

Розділ 1 «Теоретико-правові та методологічні засади дослідження проблеми запобігання вандалізму в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких проаналізовано загальнотеоретичні й методологічні підходи до розуміння сутності та правової природи вандалізму.

У *підрозділі 1.1 «Вандалізм в Україні як об'єкт кримінологічного дослідження: поняття, ознаки, сутнісні характеристики»* визначено негативні риси сучасного вандалізму, що свідчать про важливість й актуальність його наукового дослідження, основними з яких є такі: «омолодження» вандалізму; набуття вандалізмом міжрасового та міжконфесійного характеру; підвищення суспільної небезпечності наслідків вандалізму; активізація вандалізму як негативна реакція на загострення воєнно-політичного конфлікту на Сході України; виникнення нових форм вияву вандалізму; науковий вакуум у сфері дослідження вандалізму і, як наслідок, відсутність загальнодоступних пояснень його причин, наслідків та новітніх методів запобігання тощо.

Проаналізовано етимологію слова «вандалізм», а також окреслено розвиток цієї форми деструктивної поведінки в історичній ретроспективі. Виявлено відмінності в підходах до розуміння вандалізму з психологічної, філософської та правової позицій у культурологічному та релігійному вимірі, а також на побутовому рівні та в ЗМІ. Порівняно обґрунтовані в юридичній літературі наукові дефініції вандалізму, а також підходи до визначення його ознак і сутнісних характеристик, визначено їх недоліки та позитивні аспекти. На основі аналізу наукової літератури, правозастосовної практики, а також результатів проведеного соціологічного опитування сформульовано висновок про те, що в сучасних суспільно-політичних умовах розвитку нашої держави вандалізму притаманні такі ознаки: є різновидом девіантної, деструктивної (руйнівної) поведінки, характеризується підвищеним рівнем агресивності, є виявом безпідставної (безглуздої) поведінки, має насильницький, умисний характер і специфічний об'єкт посягання. Розкрито сутність виокремлених

ознак і на основі проведеного дослідження запропоновано авторську дефініцію вандалізму як складної кримінологічної категорії.

Підрозділ 1.2 «Мотиви сучасного вандалізму» присвячено дослідженню суб'єктивних характеристик вандалізму та його мотиваційного підґрунтя. Проаналізовано етимологічне тлумачення та наукові підходи до розуміння таких понять, як «мотив», «мотиваційна сфера», «мотивація протиправної поведінки», «потреба», а також визначено їх співвідношення та взаємозв'язок. З'ясовано переваги й недоліки обґрунтованих у науковій літературі класифікацій вандалізму залежно від мотивів його вчинення. Особливу увагу приділено аналізу традиційних підходів, які ґрунтуються на класифікаціях вандалізму, запропонованих С. Коеном та Д. Кантером, а також новітніх підходів до типологізації мотивів сучасного вандалізму.

На основі аналізу обґрунтованих у літературі наукових підходів до класифікації вандалізму, а також узагальнення результатів проведеного дослідження, зокрема вивчення матеріалів кримінальних проваджень і соціологічного опитування, обґрунтовано авторську класифікацію мотивів вандалісної поведінки, які запропоновано об'єднати у 12 основних груп. Окремо схарактеризовано зловживаючий, конформний, інструментальний та естетичний вандалізм, а також такі мотиви вандалісної поведінки, як заздрість, гнів, роздратованість, розчарування, зневага, привернення уваги, самозахист та інші. Наголошено, що на практиці в переважній більшості випадків буває вкрай складно чітко й однозначно виокремити безпосередній мотив конкретного акту вандалісної поведінки, оскільки вандалізму притаманна полімотивованість, тобто одночасне існування двох і більше домінуючих мотивів.

У *підрозділі 1.3 «Класифікація вандалізму»* проаналізовано основні положення теорії класифікації, які мають бути враховані під час класифікації будь-яких явищ та категорій, а також визначено відповідність обґрунтованих у літературі наукових підходів до класифікації вандалізму цим положенням.

Аргументовано доцільність класифікації вандалізму за такими критеріями: 1) домінуючий мотив – корисливий, хуліганський, ідеологічний (націоналістичний, релігійний, расовий, політичний, анархо-нігілістичний тощо), мстивий, злобливий, через нудьгу, через цікавість, для самоствердження, егоїстичний, протестуючий, маніпуляційний, сексуальний тощо; 2) специфіка предмета посягання – історико-культурний, суспільно-політичний, релігійно-кладовищенський, публічний, інформаційний; 3) форма вираження – у формі знищення, пошкодження, руйнування, наруги, осквернення; 4) спосіб учинення – нанесення об'єкту різноманітних ушкоджень; неправомірне використання об'єкта; демонстрація негативного ставлення до об'єкта, або до інших осіб чи соціальних норм; задоволення потреб, обумовлених сексуальними чи іншими психічними відхиленнями; 5) характер протиправної поведінки – активний і пасивний; 6) спрямованість протиправної поведінки – безпосередній та опосередкований; 7) характер заподіяної шкоди – унаслідок якого заподіюються матеріальні збитки, унаслідок якого заподіюється нематеріальна шкода; 8) правові наслідки заподіяної шкоди – унаслідок якого обмежується

або унеможлиблюється використання об'єкта за призначенням; унаслідок якого спотворюється зовнішній вигляд чи зміст об'єкта; унаслідок якого порушуються суспільні відносини, пов'язані з об'єктом; 9) ступінь усвідомленості – усвідомлений та неусвідомлений; 10) суб'єктивна оцінка протиправної поведінки власне вандалом і ставлення до неї інших осіб – негативний, позитивний та змішаний; 11) нормативне врегулювання – офіційний та неофіційний; 12) специфічні характеристики суб'єкта вандалізму, а саме: вік (дитячий, молодіжний, зрілий), володіння особою певними професійними навичками (професійний і непрофесійний), належність особи до певної соціальної групи чи неформального об'єднання (шкільний, студентський, кримінальний, радикально-екстремістський, секстансько-сатанинський, військовий); 13) кількість учасників акту вандалістичної поведінки – індивідуальний, груповий, колективний; 14) часові критерії – одноразовий та систематичний (періодичний).

Розділ 2 «Кримінологічна характеристика вандалізму в Україні» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню основних елементів кримінологічної характеристики сучасного вандалізму.

У підрозділі 2.1 *«Кримінально карані вияви вандалізму: поняття, система та підстави криміналізації»* окреслено юридичні межі такої категорії, як «вандалізм». Досліджено генезис встановлення юридичної відповідальності за акти вандалізму як у національному, так і в зарубіжному законодавстві. Порівняно норми чинного та попереднього кримінальних кодексів України у сфері охорони суспільної моралі, збереження історичних, культурних, духовних, національних та інших цінностей. Визначено недоліки чинного законодавства у сфері юридичної кваліфікації вандалізму, а також проаналізовано обґрунтовані в літературі наукові підходи до їх вирішення.

Обґрунтовано авторський погляд на систему кримінально караних діянь, що можуть бути кваліфіковані як вандалізм, який: по-перше, ґрунтується на аналізі наявних у юридичній літературі підходів до розуміння сутності та правової природи вандалізму; по-друге, розроблений з урахуванням основних ознак вандалізму, мотивів його вчинення, найбільш поширених форм зовнішнього вираження та інших сутнісних характеристик вандалізму; по-третє, базується на результатах проведеного анкетування, а також узагальнення матеріалів кримінальних проваджень у справах про вандалізм; по-четверте, має багаторівневу структуру, що відображає ймовірність виявів вандалізму в тих чи інших суспільно небезпечних діяннях.

Доведено доцільність використання узагальнюючого терміна «злочини вандалістичної спрямованості» для позначення всіх кримінально караних діянь, які містять ознаки вандалізму. Аргументовано авторську позицію щодо системи цих злочинів, яка має складну структуру та складається з двох рівнів. Перший рівень становлять кримінально карані діяння, які необхідно кваліфікувати як акти вандалізму. Вони мають чітко виражену вандалістичну спрямованість і характеризуються наявністю основних ознак вандалізму. Другий рівень – кримінально карані діяння, у формі яких можуть виявлятися акти вандалістичної

поведінки. Вони об'єднані в п'ять однорідних груп: злочини, що посягають на власність; пов'язані зі знищенням або пошкодженням майна; посягають на громадську безпеку, громадський порядок, моральність; пов'язані з екологічним вандалізмом; пов'язані з комп'ютерним вандалізмом. Розкрито відмінність між зазначеними рівнями, а також доведено теоретичну та практичну значущість запропонованої класифікації.

З'ясовано недоліки законодавчого регулювання відповідальності за вандалізм, а також обґрунтовано пропозиції щодо їх усунення.

У підрозділі 2.2 *«Стан, динаміка і тенденції вандалізму в Україні»* проаналізовано кількісні та якісні показники поширеності злочинів вандалісної спрямованості.

Зазначено, що офіційна статистична звітність, попри всі недоліки, дозволяє встановити найбільш глобальні тенденції злочинів вандалісної спрямованості: 1) на тлі загального зниження рівня злочинності на 8 % (з 529 139 злочинів у 2014 р. до 487 133 злочинів у 2018 р.) спостерігається суттєве зростання рівня вандалізму – майже на 20 % (з 1763 злочинів у 2014 р. до 2193 у 2018 р.). У загальній структурі злочинності частка таких злочинів зростає на 0,12 %; 2) найбільшу кількість актів вандалісної поведінки було зафіксовано у 2018 р. (2193 злочини), а найменшу – у 2014 р. (1763 злочини). Водночас у 2015 р. зареєстрували 2053 таких злочинів, у 2016 р. – 1782, у 2017 р. – 1972 злочини.

Обґрунтовано необхідність вжиття заходів, спрямованих на отримання точної та достовірної інформації про стан і тенденції вандалізму в Україні, основними з яких є такі: 1) внесення змін до КК України і доповнення його окремою статтею, що передбачає кримінальну відповідальність за вандалізм; 2) офіційне закріплення переліку кримінально караних діянь, які необхідно кваліфікувати як вияви вандалісної поведінки; 3) внесення змін до КУпАП та доповнення його окремою статтею, яка передбачає адміністративну відповідальність за дрібний вандалізм; 4) доповнення офіційно затверджених форм статистичної звітності відповідними розділами, які враховують попередні позиції; 5) розроблення методичних рекомендацій, спрямованих на впровадження максимально чіткого та єдиного для всіх правоохоронних структур алгоритму збору, обробки та фіксації інформації про факти вандалізму; 6) вжиття заходів, спрямованих на зниження рівня латентності злочинів та адміністративних правопорушень, які містять ознаки вандалізму, тощо.

У підрозділі 2.3 *«Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють злочини вандалісної спрямованості»* проаналізовано кількісні та якісні ознаки, які характеризують особу вандала. Розкрито теоретичну і практичну значущість кримінологічної характеристики осіб, які вчинили злочини вандалісної спрямованості; встановлено причини, що унеможливають надання розгорнутої кримінологічної характеристики вандалів; визначено заходи, спрямовані на підвищення достовірності та об'єктивності такої характеристики.

Досліджено загальнотеоретичні погляди на особу злочинця та її структуру і на основі проведеного дослідження обґрунтовано авторський погляд на систему ознак, які характеризують особу вандала. У межах аналізу біофізіологічних ознак розкрито статеві ознаки вандалів; шляхом вивчення соціально-демографічних ознак визначено громадянство та рівень освіти вандалів; завдяки аналізу соціально-рольових ознак з'ясовано сімейний стан і зайнятість (працевлаштованість) вандалів; у межах аналізу кримінально-правових ознак визначено попередню протиправну поведінку, груповий характер вандалської поведінки, а також стан сп'яніння, пияцтво, алкоголізм вандалів.

Обґрунтовано висновок, що оскільки вандалська поведінка є надзвичайно різноманітною як за зовнішньою формою вираження, так і за внутрішнім змістом, як за мотивом і метою, так і за способом та знаряддями вчинення, як за суб'єктивним, так і за об'єктивним складом, змалювати вичерпний портрет типового злочинця вандала об'єктивно неможливо. Кожному окремо взятому різновиду вандалізму відповідає унікальний портрет злочинця з власним набором кримінологічних характеристик.

Розділ 3 «Детермінанти вандалізму та заходи запобігання йому» складається з двох підрозділів, у яких розглянуто детермінаційний механізм вандалізму, а також визначено заходи, спрямовані на запобігання його виявам.

У підрозділі 3.1 *«Детермінанти вчинення вандалізму в Україні»* визначено причини та умови, які сприяють учиненню злочинів вандалської спрямованості. Проаналізовано зміст і співвідношення таких категорій теорії причинності, як «чинники», «передумови», «умови», «причини», «фактори». Обґрунтовано висновок про доцільність використання терміна «детермінанти» як збірного поняття, що охоплює різноманітні соціально негативні явища та процеси, які обумовлюють вандалізм як свій наслідок.

Наголошено, що вандалізм має неоднорідну й багаторівневу систему детермінант, які в сукупності та взаємодії активізують вандалську поведінку особи. Проаналізовано обґрунтовані в літературі наукові підходи до впорядкування та класифікації таких детермінант, визначено їх переваги й недоліки. На основі узагальнення обґрунтованих у літературі наукових підходів, а також матеріалів кримінальних проваджень у справах про злочини вандалської спрямованості сформульовано висновок про те, що сучасний вандалізм, який має безліч зовнішніх форм вираження і складне мотиваційне підґрунтя, виникає та реалізується під дією розгалуженої системи детермінант, одна частина з яких має загальний характер і є типовою для злочинності загалом, а інша – має специфічний характер і розкриває всі тонкощі механізму детермінації вандалізму.

Доведено доцільність класифікації детермінант вандалізму на дві групи: 1) об'єктивні (зовнішні) – залежать від обставин об'єктивної дійсності; 2) суб'єктивні (внутрішні) – залежать безпосередньо від особи. До першої групи віднесено такі детермінанти: політичні, економічні, ідеологічні, правові, організаційні, соціальні та педагогічні. До другої групи віднесено такі

детермінанти вандалізму: низький духовний і культурний рівень особистості, порушення процесу соціалізації особистості, відхилення в поведінці та способі життя особи, розлади емоційно-вольової сфери, особливості психофізичного стану, психологічні відхилення. У межах аналізу кожної з наведених підгруп визначено розгалужену систему конкретних причин, які обумовлюють учинення злочинів вандалізму. Зауважено, що розподіл детермінант вандалізму за групами й підгрупами має умовний характер, оскільки всі вони перебувають між собою в тісному взаємозв'язку та взаємодії, впливають одна з одної, доповнюють і розвивають одна одну. Саме тому на практиці досить важко, і в абсолютній більшості випадків практично неможливо визначити якусь одну детермінанту, яка обумовила вчинення окремо взятого акту вандалізму. Усі вони мають комплексний характер.

У підрозділі 3.2 «Основні напрями запобігання вандалізму в Україні та шляхи підвищення ефективності протидії злочинам вандалізму» обґрунтовано найбільш ефективні заходи загальної, спеціальної та індивідуальної профілактики вандалізму. Наголошено на тому, що розробка й впровадження широкого комплексу заходів запобігання вандалізму є одним з основних напрямів підвищення ефективності протидії злочинам вандалізму. Визначено сутність і зміст терміна «запобігання» як базової категорії кримінологічної науки, а також з'ясовано її співвідношення з такими суміжними категоріями, як «профілактика», «попередження», «протидія», «боротьба», «превенція». Проаналізовано наявні в юридичній літературі підходи до визначення термінів «профілактика» та «запобігання» і на основі проведеного аналізу обґрунтовано авторську дефініцію поняття «запобігання вандалізму». Досліджено наукові підходи до визначення структури запобігання. На основі проведеного дослідження констатовано, що найбільш прийнятною є тричленна структура профілактичної діяльності у сфері протидії злочинам вандалізму, у межах якої чітко виокремлюються заходи загальносоціальної, спеціальної та індивідуальної профілактики вандалізму.

На основі аналізу загальносоціальної профілактики сформульовано авторську дефініцію «загальносоціальної профілактики вандалізму», окреслено її структуру, зміст, а також проаналізовано її основні напрями, у межах яких визначено конкретні заходи запобігання вандалізму. Унаслідок аналізу спеціальної профілактики сформульовано авторську дефініцію спеціальної профілактики вандалізму, визначено її систему та структуру. У структурі спеціальної профілактики вандалізму запропоновано розрізняти три основні складові: 1) профілактика окремих видів вандалізму; 2) профілактика фонових явищ, на тлі яких вчиняються злочини вандалізму; 3) профілактика рецидивної злочинності. Проаналізовано основні напрями спеціальної профілактики вандалізму, у межах яких виокремлено конкретні запобіжні заходи. Сформульовано авторську дефініцію індивідуальної профілактики вандалізму, визначено її структуру, зміст, а також обґрунтовано конкретні заходи запобігання вандалізму.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає в обґрунтуванні кримінологічної характеристики вандалізму, а також у формулюванні теоретичних узагальнень і пропозицій щодо підвищення ефективності профілактики вандалізму в сучасних суспільно-політичних та економічних умовах розвитку нашої держави. Найбільш важливими є такі висновки.

1. Сформульовано авторську дефініцію вандалізму як однієї з форм девіантної, деструктивної (руйнівної) поведінки, що має насильницький та агресивний характер і полягає в умисному, безпідставному (безглуздому) знищенні, пошкодженні, руйнуванні, порушенні, оскверненні чи інших формах впливу на об'єкти, що мають історичну, археологічну, культурну, духовну, художню, наукову цінність, державну або партійну символіку, пам'ятники архітектури та мистецтва, релігійні, культові, меморіальні споруди, а також інші матеріальні цінності, чуже майно, суспільну й державну власність.

Доведено, що в сучасних суспільно-політичних умовах розвитку нашої держави вандалізму притаманні такі ознаки: 1) є різновидом девіантної поведінки; 2) супроводжується підвищеним рівнем агресивності; 3) є актом насильницької поведінки; 4) є виявом безпідставної (безглуздої) поведінки; 5) є різновидом деструктивної (руйнівної) поведінки; 6) має специфічний об'єкт посягання; 7) має умисний характер.

2. Проаналізовано та систематизовано мотиви сучасного вандалізму, основними з яких є: 1) користь; 2) хуліганські спонукання; 3) ідеологічні мотиви, у межах яких можна виокремити націоналістичні, релігійні, расові, політичні, анархо-нігілістичні мотиви; 4) помста; 5) злість; 6) нудьга; 7) цікавість; 8) самоствердження; 9) егоїстичні спонукання; 10) протест; 11) маніпуляція; 12) сексуальні мотиви. Також вандалізм може обумовлюватись такими мотивами, як заздрість, гнів, роздратованість, розчарування, зневіра, привернення уваги, самозахист тощо.

3. Обґрунтовано доцільність класифікації вандалізму за такими критеріями: 1) домінуючий мотив; 2) предмет посягання; 3) форма вираження; 4) спосіб учинення; 5) характер протиправної поведінки; 6) спрямованість протиправної поведінки; 7) характер заподіяної шкоди; 8) правові наслідки заподіяної шкоди; 9) ступінь усвідомленості; 10) суб'єктивна оцінка протиправної поведінки власне вандалом і ставлення до неї інших осіб; 11) нормативне врегулювання; 12) специфічні характеристики суб'єкта вандалізму (вік, володіння певними професійними навичками, належність до певної соціальної групи чи неформального об'єднання); 13) кількість учасників акту вандалізму; 14) час учинення.

4. Доведено, що для позначення кримінально караних діянь, які містять ознаки вандалізму, найбільш доцільно використовувати такий узагальнюючий термін, як «злочини вандалізму». Система таких злочинів має складну структуру, у межах можна виокремити два рівні: перший рівень

становлять кримінально карані діяння, які необхідно кваліфікувати як акти вандалізму, а другий рівень – кримінально карані діяння, у формі яких можуть виявлятися акти вандалізму.

5. Проаналізовано сучасний стан і тенденції вандалізму в Україні, які пропонується визначати через характеристику кількісних і якісних показників поширення злочинів вандалізму спрямованості. Основними кількісними показниками вандалізму визнано: 1) місце вандалізму в загальній структурі злочинності; 2) кількість злочинів вандалізму спрямованості, у яких особам вручено повідомлення про підозру; 3) кількість проваджень у справах про злочини вандалізму спрямованості, які були направлені до суду з обвинувальним актом; 4) рівень поширеності окремих видів злочинів вандалізму спрямованості. До основних якісних показників вандалізму віднесено: 1) географія вандалізму; 2) час учинення вандалізму; 3) спосіб учинення вандалізму; 4) засоби та знаряддя вчинення вандалізму; 5) місце вчинення вандалізму.

6. Доведено, що кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють злочини вандалізму спрямованості, доцільно здійснювати через розкриття таких основних ознак: 1) біофізіологічних (стать і вік вандалів); 2) соціально-демографічних (громадянство та рівень освіти вандалів); 3) соціально-рольових (сімейний стан і зайнятість (працевлаштованість) вандалів); 4) кримінально-правових (попередня протиправна поведінка, груповий характер вандалізму спрямованості, а також стан сп'яніння, пияцтво, алкоголізм вандалів); 5) морально-психологічних.

7. Визначено та узагальнено основні детермінанти, що впливають на вчинення вандалізму в Україні, які для зручності аналізу, а також для максимально повного врахування всіх причин учинення злочинів вандалізму спрямованості об'єднано у дві великі групи: 1) об'єктивні, до яких віднесено політичні, економічні, ідеологічні, правові, організаційні, соціальні й педагогічні детермінанти; 2) суб'єктивні, до яких зараховано: низький духовний і культурний рівень особистості, порушення процесу соціалізації особистості, відхилення в поведінці та способі життя особи, розлади емоційно-вольової сфери, особливості психофізичного стану, психологічні відхилення. Зауважено, що кожна з наведених підгруп становить розгалужену систему конкретних причин, які обумовлюють учинення злочинів вандалізму спрямованості.

8. Сформульовано авторську дефініцію запобігання вандалізму як урегульованої нормами права соціально-управлінської діяльності державних і недержавних суб'єктів з розробки та реалізації заходів, спрямованих на виявлення та усунення детермінант вандалізму, а також здійснення корегуючого впливу на осіб, схильних до вчинення злочинів вандалізму спрямованості. Доведено, що найбільш прийнятною є тричленна структура запобіжної діяльності у сфері протидії злочинам вандалізму спрямованості, у межах якої чітко виокремлюються заходи загальносоціальної, спеціальної та індивідуальної профілактики вандалізму.

Усі заходи загальносоціальної профілактики вандалізму об'єднано в сім груп: політичні, економічні, соціальні, ідеологічні, культурно-виховні, організаційно-управлінські, правові.

Заходи спеціальної профілактики вандалізму об'єднано у вісім груп: удосконалення нормативно-правового забезпечення запобігання вандалізму; удосконалення роботи суб'єктів запобігання вандалізму; посилення гарантій реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності за злочини вандалізму; а також зниження рівня їх латентності; належне інформаційно-методичне забезпечення діяльності у сфері запобігання вандалізму; виявлення, збереження, благоустрій та впорядкування місць поховань, а також посилення охорони об'єктів вандалізму; оздоровлення сімейного мікроклімату; розширення профілактичного потенціалу навчальних закладів та освітніх установ; активна пропаганда високої духовності, моральності, а також шанобливого ставлення до загальнолюдських цінностей та загальнообов'язкових правил поведінки.

Усі заходи індивідуальної профілактики вандалізму об'єднано в шість груп: недопущення формування схильності до вандалізму; корегування вандалізму; трансформація вандалізму; нейтралізація негативного впливу найближчого соціального оточення; нейтралізація джерел криміногенного впливу; недопущення рецидиву вандалізму.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Доброскок А. Ю. Загальні засади класифікації основних детермінант вандалізму. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 1. Т. 2. С. 167–171.
2. Доброскок А. Ю. Класифікація вандалізму: традиційні підходи та сучасне розуміння. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4 (25). Т. 3. С. 82–86.
3. Доброскок А. Ю. Основні ознаки та сутнісні характеристики вандалізму як складної кримінологічної категорії. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 357–361. URL: http://www.pap.in.ua/6_2018/105.pdf.
4. Доброскок А. Ю. Поняття і сутність вандалізму як об'єкта кримінологічного дослідження. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 36. Т. 2. С. 139–142. (Серія «Юриспруденція»).
5. Доброскок А. Ю. Підстави та межі криміналізації вандалізму в сучасних умовах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 1. С. 131–135.
6. Доброскок А. Ю. Форми вираження та способи вчинення вандалізму: поняття, співвідношення та класифікація. *Visegrad journal on humanrights*. 2019. № 3. Р. 21–27. (Словацька Республіка).
7. Доброскок А. Ю. Особливості предмету посягання сучасного вандалізму. *Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні* :

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15–16 лип. 2016 р.). Харків : Асоціація аспірантів-юристів, 2016. С. 67–69.

8. Доброскок А. Ю. Мотиваційна сфера сучасного вандалізму. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 серп. 2016 р.). Одеса : Причорномор. фундація права, 2016. С. 86–88.

9. Доброскок А. Ю. Хуліганський та корисливий вандалізм: тотожність і принципи відмінності. *Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 3–4 берез. 2017 р.). Харків : Східноукр. наук. юрид. орг., 2017. С. 80–84.

10. Доброскок А.Ю. Вандалізм як різновид девіантної поведінки. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 берез. 2018 р.). Київ : Центр прав. наук. дослідж., 2018. С. 61–66.

11. Доброскок А. Ю. Вандалізм: актуальні тенденції сьогодення. *Юридична наука: виклики і сьогодення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 червня 2018 р.). Одеса : Причорномор. фундація права, 2018. С. 57–61.

12. Доброскок А. Ю. Ідеологічний вандалізм та особливості його проявів у сучасних умовах. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25–26 січ. 2019 р.). Львів : Центр правн. ініціатив, 2019. С. 33–36.

АНОТАЦІЯ

Доброскок А. Ю. Кримінологічна характеристика та запобігання вандалізму в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

Дисертаційну роботу присвячено обґрунтуванню кримінологічної характеристики вандалізму, а також формулюванню теоретичних узагальнень і пропозицій щодо підвищення ефективності запобігання вандалізму в сучасних суспільно-політичних та економічних умовах розвитку держави.

У роботі з'ясовано сутність і правову природу вандалізму як об'єкта кримінологічного дослідження, визначено його поняття та характерні ознаки. Проаналізовано мотиваційну сферу вандалізму та систематизовано мотиви вандалісної поведінки. Здійснено класифікацію вандалізму за різноманітними критеріями. Визначено систему кримінально караних виявів вандалізму, а також обґрунтовано підстави його криміналізації. Висвітлено сучасний стан і тенденції вандалізму в Україні. Наведено кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють злочини вандалісної спрямованості. Визначаються та узагальнюються основні детермінанти, що впливають на вчинення вандалізму в Україні. Обґрунтовано основні напрями запобігання вандалізму в Україні та

визначено шляхи підвищення ефективності протидії злочинам вандалської спрямованості в сучасних умовах.

Ключові слова: вандал, вандалізм, вандалська поведінка, загальносоціальна профілактика вандалізму, запобігання вандалізму, злочини вандалської спрямованості, індивідуальна профілактика вандалізму, наруга, осквернення, спеціальна профілактика вандалізму.

АННОТАЦІЯ

Доброскок А. Ю. Кримінологічна характеристика і запобігання вандалізму в Україні. – *Кваліфікаційний науковий труд на правах рукопису.*

Дисертація на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2019.

Диссертационная работа посвящена обоснованию криминологической характеристики вандализма, а также формулировке теоретических обобщений и предложений по повышению эффективности предупреждения вандализма в современных общественно-политических и экономических условиях развития государства.

В работе выяснена сущность и правовая природа вандализма как объекта криминологического исследования, определены его понятие и характерные признаки. Проанализирована мотивационная сфера вандализма и систематизированы мотивы вандалского поведения. Осуществлена классификация вандализма по различным критериям. Определена система уголовно наказуемых проявлений вандализма, а также обоснованы основания его криминализации. Освещено современное состояние и тенденции вандализма в Украине. Приведена криминологическая характеристика лиц, совершающих преступления вандалской направленности. Определены и обобщены основные детерминанты, влияющие на совершение вандализма в Украине. Обоснованы основные направления предупреждения вандализма в Украине и определены пути повышения эффективности противодействия преступлениям вандалской направленности в современных условиях.

Ключевые слова: вандал, вандалізм, вандалське поведіння, общесоціальна профілактика вандалізму, запобігання вандалізму, злочини вандалської спрямованості, індивідуальна профілактика вандалізму, наруга, осквернення, спеціальна профілактика вандалізму.

ANNOTATION

Dobroskok A.Yu. Criminological profile and prevention of vandalism in Ukraine. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for obtaining the PhD in Law degree on the specialty 12.00.08 – «Criminal Law and Criminology; Criminal enforcement Law». – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

The thesis reveals the criminological profile of vandalism, as well as theoretical generalizations and proposals for increasing the effectiveness of prevention of vandalism in modern socio-political and economic conditions of the State's development.

The negative features, which make it possible to outline the manifestation of modern vandalism and to testify to the importance and urgency of its scientific research, have been determined. A comparative study of scientific definitions of vandalism and approaches to understanding of its features and essential characteristics has been carried out, as well as their strengths and weaknesses have been defined. Based on the research, the signs of vandalism have been justified and author's definition of vandalism has been formulated. The subjective characteristics of vandalism and its motivational background have been investigated. The advantages and disadvantages of justified classifications of vandalism, based on the motives of its commission have been reasoned. On the basis of the conducted research and the generalization of the results of the study of materials of criminal proceedings, the author's classification of motives of vandal behavior has been substantiated. The author's classification of vandalism is based on the study of the relevant scientific approaches to the understanding of the nature of vandalism, the analysis of the acts of vandalism that captured the attention of a broader audience, the generalization of the most typical cases of vandalism, which have been documented by the units of the National Police in recent years.

The genesis of establishing legal liability for acts of vandalism in both national and foreign law has been proved. The disadvantages of the current legislation in the area of legal expertise of vandalism have been identified. The author's view on the system of criminal punitive acts which can be qualified as vandalism has been grounded. The feasibility of using the general term «vandalism» has been proved to indicate all criminal acts, which include the signs of vandalism. The flaws of legislative regulation of responsibility for vandalism have been found out, as well as proposals for their overcoming have been substantiated. The current state and trends of vandalism in Ukraine have been analyzed, based on the description of quantitative and qualitative indicators of dissemination of crimes of vandalism nature. The necessity of taking measures aimed at obtaining accurate and reliable information about the state and trends of vandalism in Ukraine has been substantiated. The theoretical and practical significance of the criminological profile of persons who committed vandalism has been found out; the reasons that make it impossible to provide an extended criminological profile of the vandals have been established; measures aimed at increasing the reliability and objectiveness of such

characterization have been determined. General theoretical views on the identity of the perpetrator and the structure of the former have been researched and on the basis of the study the author's view on the system of signs characterizing the identity of the vandal has been grounded.

The scientific approaches to the ordering and classification of such determinants have been analyzed, their advantages and disadvantages have been determined. Based on the generalization of the science-based literature, as well as materials of criminal proceedings in cases of vandalism, the author's classification of the determinants of vandalism has been substantiated. The essence and the content of prevention as the basic category of criminological science have been determined. The law-based approaches to the definition of the term «prevention» have been substantiated and based on the study the author's definition of «prevention of vandalism» has been justified. On the basis of the study, it has been concluded that the tripartite structure of preventive activity in counteracting vandalism is the most acceptable. Within this structure the measures of general social, special and individual prevention of vandalism have been highlighted and the author's definition of these categories have been formulated. The main directions of general social, special and individual prevention of vandalism have been determined.

Key words: vandal, vandalism, vandal behavior, general social prevention of vandalism, crimes of vandalism nature, individual prevention of vandalism, abuse, desecration, vandalism prevention, special prevention of vandalism.